

Κεφάλαιο 2ο

Η Παράγραφος – Πλαγιότιτλος παραγράφου

Ι. Δομή παραγράφου

Ερωτήσεις

Πώς απαντάμε

Να εντοπίσετε τη δομή/τα δομικά στοιχεία της παραγράφου.

Καταγράφουμε:

- α. τη θεματική περίοδο,
 - β. τα σχόλια ή λεπτομέρειες,
 - γ. την κατακλείδα (πρόταση ή περίοδος), αν υπάρχει.
- Για καθένα από τα δομικά στοιχεία παραθέτουμε τα αντίστοιχα χωρία της παραγράφου σε εισαγωγικά.

ΙΙ. Τρόποι/μέθοδοι ανάπτυξης παραγράφου

Ερωτήσεις

Πώς απαντάμε

Να επισημάνετε τον τρόπο –ή τους τρόπους– με τον οποίο αναπτύσσεται η παράγραφος.

Εντοπίζουμε τον τρόπο (ή τους τρόπους) ανάπτυξης και παραθέτουμε συγκεκριμένες λέξεις/φράσεις ή αποσπάσματα που τεκμηριώνουν την απάντησή μας.

Τρόποι ανάπτυξης:

- Παραδείγματα
- Σύγκριση - αντίθεση
- Ορισμός και διασάφηση ορισμού
- Συνδυασμός τρόπων
- Διαίρεση
- Αίτιο - αποτέλεσμα
- Αναλογία

Η παράγραφος αναπτύσσεται με... Πώς εφαρμόζεται η συγκεκριμένη μέθοδος στην παράγραφο;	Εξηγούμε αναλυτικά, με βάση τη θεωρία, τον τρόπο ανάπτυξης στη συγκεκριμένη παράγραφο, π.χ. τα αίτια – αποτελέσματα, το γένος – τα μέρη της διαίρεσης – την ειδοποιό διαφορά, την άποψη που αιτιολογείται, τους όρους της σύγκρισης, την αναλογία κ.λπ.
Να εξηγήσετε την επιλογή του συγκεκριμένου τρόπου ανάπτυξης ως προς την πρόθεση του συγγραφέα / τη λειτουργία του / το επικοινωνιακό αποτέλεσμα στον αναγνώστη.	Εξετάζουμε, με βάση τη θεωρία, τι ακριβώς εξυπηρετεί ο επιλεγμένος τρόπος ανάπτυξης στη συγκεκριμένη παράγραφο: ποια πρόταση ή ισχυρισμό επεξηγεί / αιτιολογεί / τεκμηριώνει / αναλύει κ.ά., πώς επιδρά στον αναγνώστη, τι ύφος διαμορφώνει κ.λπ.

III. Πλαγιότιτλος παραγράφου

Ερωτήσεις

Για καθεμία από τις παρακάτω παραγράφους να γράψετε έναν πλαγιότιτλο που να αποδίδει το νόημά της.

Πώς απαντάμε

Συντάσσουμε έναν τίτλο που αποδίδει το νόημα της παραγράφου με λόγο:

- **σύντομο** (έως 10 λέξεις)
- **λιτό** (χωρίς ονοματικούς ή επιρρηματικούς προσδιορισμούς)
- **πυκνό** (καταγραφή πολλών νοημάτων με λίγες λέξεις)
- **ελλειπτικό** (παραλείπουμε βασικούς όρους που εννοούνται εύκολα, π.χ. το ρήμα).

Ι. Τα δομικά μέρη της παραγράφου

Τα δομικά μέρη από τα οποία αποτελείται η παράγραφος:

Θεματική περίοδος

Η θεματική περίοδος αποτελεί το θέμα, την κεντρική ιδέα της παραγράφου. Βρίσκεται:

- συνήθως στην αρχή,
- μερικές φορές στη μέση (όταν λειτουργεί ως «γέφυρα» που συνδέει δύο τμήματα) και
- πολύ σπάνια στο τέλος της παραγράφου.

Σχόλια ή λεπτομέρειες

Τα σχόλια ή λεπτομέρειες περιέχουν τις επιμέρους ιδέες που εξηγούν, αποδεικνύουν ή αναπτύσσουν τη θεματική περίοδο.

Κατακλείδα

Η κατακλείδα είναι ένα συμπέρασμα που ολοκληρώνει το νόημα της παραγράφου.

Βρίσκεται στο τέλος της παραγράφου και συχνά παραλείπεται.

Παράδειγμα

Θεματική περίοδος

Όσο πιο κοντά μας διαδραματίζεται ένα γεγονός, τόσο πιο ενδιαφέρον είναι.

Σχόλια ή λεπτομέρειες

Για την αθηναϊκή εφημερίδα η διακοπή του ρεύματος στην Αθήνα είναι η πρώτη είδηση, για τους «Τάιμς της Ν. Υόρκης» δεν είναι ούτε μονόστηλο. Οι δέκα πρόσκοποι που χάθηκαν στην Πάρνηθα είναι για μας σπουδαίο θέμα, ενώ οι εκατό Ινδοί στρατιώτες που χάθηκαν στα Ιμαλάια πάνε κατευθείαν στο καλάθι. Η έδρα της εφημερίδας ή του πρακτορείου ειδήσεων παίζει αποφασιστικό ρόλο στην επιλογή και την ιεράρχηση των ειδήσεων. Για την τοπική εφημερίδα της Καλλιθέας πρώτο θέμα είναι ο θάνατος του δημάρχου της και όχι ο θάνατος του Μπρέζνιεφ.

Κατακλείδα

Το δεύτερο, λοιπόν, αστέρι της είδησης είναι η εγγύτητα.

[Χ. Πασαλάρης, «Μια ζωή τίτλοι», Έκθεση - Έκφραση Β' Λυκείου]

II. Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου

1. Παραδείγματα

Τι είναι

Στα σχόλια παρουσιάζονται αντιπροσωπευτικά και οικεία στον αναγνώστη **παραδείγματα**.

Συχνά συνοδεύονται από διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις: π.χ., για παράδειγμα, το προφανές παράδειγμα, λόγου χάρη, όπως, ενδεικτικά, κ.ά.

Παράδειγμα

Η σχολική ζωή στο δημιουργικό σχολείο θα μπορούσε να οργανωθεί με τρόπους που να ευνοούν τις πρωτοβουλίες, τις εργασίες των μαθητών σε θέματα που τους ενδιαφέρουν. Να ανατίθεται για παράδειγμα στους μαθητές η οργάνωση ορισμένων μαθημάτων, διαφόρων εκθέσεων, έκδοσης περιοδικού ή εφημερίδας, θεατρικών παραστάσεων, ομιλιών για θέματα επικαιρότητας, κοινωνικά, πολιτικά, επιστημονικά κ.λπ. Με λίγα λόγια, στο δημιουργικό σχολείο πρέπει να ενθαρρυνθεί η συμμετοχή των μαθητών στις διαδικασίες μάθησης.

[Κώστας Μπαλάσκας,
Το σχολείο της δημιουργικότητας, διασκευή]

Λειτουργία / Πρόθεση συγγραφέα

Ο συγγραφέας (ενδεχομένως) επιδιώκει να:

- Επεξηγήσει το γενικό ή και ασαφές περιεχόμενο της θεματικής περιόδου και να το καταστήσει πιο **ευκρινές** και **κατανοητό** στον αναγνώστη, διεγείροντας το ενδιαφέρον του (**διευκρινιστική λειτουργία**).
- Επιβεβαιώσει / τεκμηριώσει έναν ισχυρισμό (**επιχειρηματολογική λειτουργία**).

Σχολιασμός

Η παράγραφος αναπτύσσεται με **παραδείγματα** («Να ανατίθεται... επιστημονικά κ.λπ.»).

Διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις: **για παράδειγμα**.

Πρόθεση του συγγραφέα είναι να εξηγήσει / να καταστήσει πιο κατανοητό το νόημα της θεματικής περιόδου, δηλαδή τους τρόπους οργάνωσης της σχολικής ζωής που «ευνοούν τις πρωτοβουλίες, τις εργασίες των μαθητών σε θέματα που τους ενδιαφέρουν». Τα παραδείγματα που χρησιμοποιούνται έχουν **διευκρινιστική** λειτουργία.

2. Διαίρεση

Τι είναι

Στη θεματική περίοδο μια έννοια (**διαιρετέα έννοια**) διακρίνεται στα μέρη της (**είδη**) με βάση ένα κριτήριο (**διαιρετική βάση**).

Στα σχόλια παρουσιάζεται αναλυτικά με τη σειρά κάθε μέρος/είδος που προήλθε από τη διαίρεση.

Συχνά χρησιμοποιούνται διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις: **πρώτον - δεύτερον - τέλος**, στη μια περίπτωση - στην άλλη περίπτωση, **το ένα - το άλλο**, κ.ά.

Παράδειγμα

Τα Graffiti των αγοριών **διακρίνονται** ανάλογα με το περιεχόμενο σε **δύο κατηγορίες**. Η **πρώτη** εκφράζει τον θαυμασμό για κάποια δημοφιλή ελληνική ομάδα ποδοσφαίρου ή μπάσκει και τη λατρεία για γνωστούς ποδοσφαιριστές ή μπασκετμπολίστες, Έλληνες ή ξένους. Στη **δεύτερη κατηγορία** κυριαρχεί η μουσική. Αρκετοί μαθητές εκφράζουν με αυτά την αγάπη για κάποιον γνωστό τραγουδιστή ή τραγουδίστρια, ελληνικής ή ξένης εθνικότητας, και για νεανικά συγκροτήματα, αναγράφοντας στίχους στα ελληνικά ή στα αγγλικά.

[Πανελλαδικές Εξετάσεις, 2001, διασκευή]

Λειτουργία / Πρόθεση συγγραφέα

Ο συγγραφέας (ενδεχομένως) επιδιώκει να:

- **Αναλύσει** ολόπλευρα το περιεχόμενο μιας έννοιας/φαινομένου κ.λπ. και να βοηθήσει τον αναγνώστη να **διακρίνει** και να **κατανοήσει** τις ιδιαίτερες πτυχές της/του. Έτσι, ο τελευταίος μπορεί να αποκτήσει μια συνολική εικόνα τού υπό πραγμάτευση θέματος.

Μια διαίρεση είναι ορθή, όταν:

- χρησιμοποιείται μόνο **μία** διαιρετική βάση,
- είναι **τέλεια**, περιλαμβάνει δηλαδή όλα τα μέρη,
- είναι **συνεχής**, δεν υπάρχει δηλαδή άλμα στην παρουσίαση των μερών.

Σχολιασμός

Η παράγραφος αναπτύσσεται με **διαίρεση**. Διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις: **Η πρώτη..., Στη δεύτερη κατηγορία**.

Διαιρετέα έννοια: Τα Graffiti των αγοριών.

Διαιρετική βάση : Το περιεχόμενό τους.

Είδη: Δύο κατηγορίες (αθλητικό και μουσικό περιεχόμενο).

Πρόθεση του συγγραφέα είναι να κατηγοριοποιήσει τη θεματολογία των αγορίστικων Graffiti, ώστε ο αναγνώστης να διακρίνει τα βασικά ενδιαφέροντα των αγοριών που εκφράζονται με αυτή τη μορφή τέχνης.

3. Σύγκριση - αντίθεση

Τι είναι

Στη θεματική περίοδο συγκρίνονται / αντιπαρατίθενται δύο όροι.

Στα σχόλια η σύγκριση είναι δυνατόν να οργανώνεται με δύο τρόπους:

- α. **Κατά όρο:** παρουσιάζονται πρώτα τα γνωρίσματα του ενός όρου και στη συνέχεια τα διαφορετικά χαρακτηριστικά του άλλου όρου.
- β. **Κατά σημείο:** καταγράφονται οι διαφορές (ή ομοιότητες) των συγκρινόμενων όρων σημείο προς σημείο.

Συχνά χρησιμοποιούνται διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις: **όμως, αντίθετα, ωστόσο, εντούτοις, από τη μια - από την άλλη, ενώ, αν και, κ.ά.**

Παράδειγμα

Παράδειγμα 1ο:
Σύγκριση κατά όρο

Πώς να **διακρίνουμε** στον λόγο τα **περιγραφικά** από τα **αφηγηματικά** μέρη; Η **περιγραφή** απεικονίζει τα βασικά γνωρίσματα ενός αντικειμένου. Το αντικείμενο αυτό παρουσιάζεται στατικά μέσα στον χώρο, ενώ ο χρόνος φαίνεται να έχει «παγώσει» ακόμη και στην περίπτωση ενός κινούμενου αντικειμένου. **Αντίθετα**, στην **αφήγηση** ένα πρόσωπο ή πράγμα παρουσιάζεται δυναμικά, καθώς ενεργεί, κινείται ή μεταβάλλεται μέσα στον χρόνο. Η αφήγηση, δηλαδή, **σχετίζεται με την εξέλιξη των γεγονότων και αναφέρεται στις αιτίες και τα αποτελέσματά τους.**

[Έκθεση - Έκφραση Α' Λυκείου, διασκευή]

Λειτουργία / Πρόθεση συγγραφέα

Ο συγγραφέας (ενδεχομένως) επιδιώκει να:

- **Φωτίσει** το νόημα / περιεχόμενο και των δύο όρων, αναδεικνύοντας μέσω της αντιπαραθέσής τους πιο έντονα τα διαφορετικά χαρακτηριστικά τους.
- **Αποτρέψει** πιθανή **σύγχυση** εννοιών / φαινομένων.

Με την αντίθεση **κατά όρο** τονίζονται τα γενικότερα διαφορετικά γνωρίσματα των δύο όρων, ενώ με την αντίθεση **κατά σημείο** εξειδικεύονται οι διαφορές των δύο όρων με βάση συγκεκριμένα κριτήρια.

Η σύγκριση-αντίθεση συναντάται συχνότερα σε κείμενα που αποσκοπούν στην περιγραφή ή την εξήγηση.

Σχολιασμός

Η παράγραφος αναπτύσσεται με **σύγκριση-αντίθεση**.

Διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις: **να διακρίνουμε..., Αντίθετα.**

Στη θεματική περίοδο αντιπαρατίθενται τα περιγραφικά με τα αφηγηματικά μέρη. Στα σχόλια παρουσιάζονται τα γνωρίσματα της περιγραφής και στη συνέχεια τα αντίθετα γνωρίσματα της αφήγησης.

Πρόθεση του συγγραφέα είναι η ακριβής διάκριση των δύο εννοιών μέσω της κατανόησης των αντίθετων γνωρισμάτων τους και η αποφυγή σύγχυσης ως προς το περιεχόμενό τους.

Παράδειγμα

Παράδειγμα 2ο:
Σύγκριση κατά σημείο

Ένα χάσμα χωρίζει τον Σωκράτη από τους σοφιστές. Ο Σωκράτης ζήτησε τη μία και καθολική έννοια, τη μία και καθολική αλήθεια, ενώ οι σοφισταί υποστήριζαν τις πολλές γνώμες για το ίδιο πράγμα. Επίσης και στον τρόπο της ζωής υπάρχει ριζική αντίθεση μεταξύ σοφιστών και Σωκράτους. Οι σοφισταί ήταν έμποροι γνώσεων, ενώ ο Σωκράτης υπήρξε ένας άμισθος δάσκαλος και ερευνητής της αλήθειας. Το μόνο κοινό μεταξύ των σοφιστών και του Σωκράτους ήταν ότι και αυτός και εκείνοι διαπίστωσαν ότι η παραδεδομένη μόρφωση και παιδεία δεν ήταν αρκετή για την εποχή τους.

[Έκθεση - Έκφραση Β' Λυκείου, διασκευή]

Σχολιασμός

Η παράγραφος αναπτύσσεται με σύγκριση-αντίθεση.

Διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις: ενώ..., ριζική αντίθεση.

Στη θεματική περίοδο παρουσιάζονται οι συγκρινόμενοι όροι: ο Σωκράτης και οι σοφιστές.

Στα σχόλια παρουσιάζονται στη σειρά τα σημεία στα οποία παρατηρείται μεταξύ τους κάποια διαφορά/αντίθεση ή ομοιότητα.

Πρόθεση του συγγραφέα είναι να τονίσει/αναδείξει τα ιδιαίτερα σημεία (αναζητήσεις και συμπεριφορές) του Σωκράτη και των σοφιστών στα οποία παρατηρείται μεταξύ τους διαφορά ή ομοιότητα. Με αυτόν τον τρόπο φωτίζει τις διαφορές και τις ομοιότητες των δύο συγκρινόμενων όρων.

4. Αιτιολόγηση

Τι είναι

Στη θεματική περίοδο διατυπώνεται μια άποψη / κρίση, η οποία στα σχόλια στηρίζεται με επαρκείς αιτιολογήσεις / επιχειρηματολογία.

Συχνά χρησιμοποιούνται διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις: επειδή, αφού, γιατί, διότι, καθώς, κ.ά.

Παράδειγμα

Είναι ομολογουμένως τολμηρό να αποπειραθεί κανείς να χαρακτηρίσει τον αιώνα του: γιατί του λείπει η χρονική απόσταση από το αντικείμενο της έρευνας, απόσταση που είναι απαραίτητη για να αγκαλιάσει το βλέμμα του ένα ευρύ, ευρύτατο πεδίο γεγονότων. Και ακόμη γιατί –είτε το θέλει είτε όχι– είναι και ο ίδιος περιπλεγμένος μέσα στις καταστάσεις που χαρακτηρίζει και δεν είναι δυνατόν να είναι αντικειμενικός στις εκτιμήσεις του.

[Ευ. Π. Παπανούτσος, *Η κρίση του πολιτισμού μας*, διασκευή]

Λειτουργία / Πρόθεση συγγραφέα

Ο συγγραφέας (ενδεχομένως) επιδιώκει να:

- Αποδείξει / τεκμηριώσει τον ισχυρισμό που διατυπώνει στη θεματική περίοδο.
- Επιχειρηματολογήσει και να πείσει για την άποψή του. (Η αιτιολόγηση σχετίζεται με το επιχείρημα ως μέσο πειθούς, και για αυτό συναντάται κυρίως σε κείμενα επιχειρηματολογίας.)
- Προσδώσει πειστικότητα και αντικειμενικότητα στον λόγο του.

Σχολιασμός

Η παράγραφος αναπτύσσεται με αιτιολόγηση. Διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις: γιατί..., Και ακόμη γιατί.

Στη θεματική περίοδο διατυπώνεται η θέση του συγγραφέα. Στα σχόλια παρατίθενται δύο αιτιολογήσεις που στηρίζουν αυτή τη θέση.

Πρόθεση του συγγραφέα είναι να επιχειρηματολογήσει και να πείσει για τη δυσκολία μιας αντικειμενικής θεώρησης του αιώνα μας από κάποιον άνθρωπο της εποχής μας.

5. Αίτιο - αποτέλεσμα

Τι είναι

Στη θεματική περίοδο δίνεται το αίτιο και το αποτέλεσμα.

Στα σχόλια παρουσιάζονται αναλυτικά:

- α. τα αίτια ή
- β. τα αποτελέσματα ενός φαινομένου.

Συχνά χρησιμοποιούνται διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις: **εξαιτίας, λόγω, χάρη στην... , με συνέπεια, κ.ά.**

Παράδειγμα

Παράδειγμα 1ο: παρουσίαση των αιτιών

Ένα σημαντικό πρόβλημα του καιρού μας είναι η μεγάλη αύξηση της εγκληματικότητας, ιδίως των νέων. Σε σημαντικό βαθμό οφείλεται στην έλλειψη υγιούς οικογενειακού περιβάλλοντος, στην απουσία διαπαιδαγώγησης και παραδείγματος που να εμπνέει πίστη στις ηθικές αξίες και να τους δίνει υγιείς στόχους και ιδανικά, στην ανεργία, στη χρήση ναρκωτικών και στην έκθεση σε μια υποκουλτούρα βίας, μέσα από τον κινηματογράφο και την τηλεόραση. [...]

[Πανελλαδικές Εξετάσεις ΕΠΑ.Λ, 2014]

Λειτουργία / Πρόθεση συγγραφέα

Ο συγγραφέας (ενδεχομένως) επιδιώκει να:

- Εξηγήσει / ερμηνεύσει πειστικά ένα φαινόμενο, μια κατάσταση, ένα πρόβλημα αναλύοντας τις συνθήκες / αιτίες δημιουργίας του.
- Αναδείξει τη βαρύτητα ενός φαινομένου / γεγονότος παρουσιάζοντας τις συνέπειες / επιπτώσεις του.
- Αποκαλύψει την αιτιακή σχέση που συνδέει έννοιες / φαινόμενα.

Αυτός ο τρόπος ανάπτυξης συναντάται κυρίως σε κείμενα **εξήγησης** (εξηγήσεις του «γιατί»).

Σχολιασμός

Η παράγραφος αναπτύσσεται με **αίτιο – αποτέλεσμα**.

Διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις: **οφείλεται**.

Στη θεματική περίοδο αναφέρεται το **αποτέλεσμα** («η μεγάλη αύξηση της εγκληματικότητας, ιδίως των νέων»).

Στα σχόλια παρουσιάζονται οι επιμέρους αιτίες του (απουσία διαπαιδαγώγησης και παραδείγματος, ανεργία, χρήση ναρκωτικών, υποκουλτούρα βίας).

Πρόθεση του συγγραφέα είναι να ερμηνεύσει το πρόβλημα της έξαρσης της νεανικής εγκληματικότητας, αναδεικνύοντας τους παράγοντες δημιουργίας του και την αιτιακή σχέση της νεανικής βίας με το έλλειμμα αγωγής και την υποβάθμιση των κοινωνικών συνθηκών.

Παράδειγμα

Σχολιασμός

Παράδειγμα 2ο:
παρουσίαση των αποτελεσμάτων

Η επανάσταση της υψηλής τεχνολογίας επέφερε ρηξικέλευθες αλλαγές στο είδος και στη σύνθεση των επαγγελματιών. Ο ανειδίκευτος βιομηχανικός εργάτης βαίνει ραγδαία προς εξαφάνιση. Έχει ήδη εκτοπιστεί από τη σύγχρονη τεχνολογία ή έχει αντικατασταθεί από τεχνίτες. Αλλά και ο αριθμός των υπαλλήλων γραφείου σήμερα μειώνεται, ιδιαίτερα μάλιστα αν το μοναδικό τους προσόν είναι το απολυτήριο λυκείου. Η πληροφορική αναδεικνύεται, επομένως, ως το κυρίαρχο όχημα που οδηγεί στο μέλλον.

[Τράπεζα Θεμάτων – Νεοελληνική Γλώσσα,
 Β' Λυκείου, διασκευή]

Η παράγραφος αναπτύσσεται με **αίτιο – αποτέλεσμα**.

Στη θεματική περίοδο αναφέρεται το **αίτιο** («Η επανάσταση της υψηλής τεχνολογίας») και το **αποτέλεσμα** («ρηξικέλευθες αλλαγές στο είδος και στη σύνθεση των επαγγελματιών»).

Στα σχόλια παρουσιάζονται πιο αναλυτικά τα αποτελέσματα της τεχνολογικής επανάστασης («Ο ανειδίκευτος βιομηχανικός εργάτης βαίνει ραγδαία προς εξαφάνιση... Αλλά και ο αριθμός των υπαλλήλων γραφείου σήμερα μειώνεται»).

Πρόθεση του συγγραφέα είναι να αναδείξει τη σημασία της υψηλής τεχνολογίας και την αιτιακή σχέση της με την αγορά εργασίας, παρουσιάζοντας τις αλλαγές που επιφέρει στα επαγγέλματα.

6. Αναλογία

Τι είναι

Στη θεματική περίοδο παραλληλίζονται / παρομοιάζονται δύο όροι.

Στα σχόλια χρησιμοποιούνται εκτεταμένες και επαρκείς παρομοιώσεις που επιβεβαιώνουν αυτή την αναλογία.

Συχνά χρησιμοποιούνται διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις: **σαν, όπως ... έτσι..., μοιάζει..., το ίδιο / παρόμοιο/ ανάλογο συμβαίνει και...**

Παράδειγμα

Οι στίχοι ενός δημοτικού τραγουδιού μοιάζουν, θα μπορούσε να πει κανείς, με τους λιθόπλινθους ενός αρχαίου ισοδομικού τοίχου, που μπορούν να κάθονται και μόνο με το βάρος τους, χωρίς να υπάρχει συνδετική ύλη μεταξύ τους. Αν αφαιρεθούν μερικοί λιθόπλινθοι, ο τοίχος εξακολουθεί να διατηρεί τη συνοχή και την αντοχή του. Έτσι και οι στίχοι του δημοτικού τραγουδιού-είναι αυτοτελείς και κάποιοι από αυτούς μπορούν να λείψουν από το τραγούδι, χωρίς συνέπειες για τη νοηματική ενότητά του.

[«Η διδασκαλία του δημοτικού τραγουδιού στη Μέση Εκπαίδευση και στο Πανεπιστήμιο», Έκθεση - Έκφραση Α΄ Λυκείου, ΙΤΥΕ «Διόφαντος»]

Λειτουργία / Πρόθεση συγγραφέα

Ο συγγραφέας (ενδεχομένως) επιδιώκει να:

- Φωτίσει/ εκλαϊκεύσει ένα δυσνόητο ή άγνωστο στον αναγνώστη φαινόμενο (ή έννοια) συνδέοντάς το με άλλες οικείες σε αυτόν καταστάσεις. Γι' αυτό, η αναλογία συναντάται κυρίως σε κείμενα **εξήγησης**.
- Προσδώσει στο κείμενό του αισθητική αξία και παραστατικότητα, καθιστώντας το ελκυστικό και προσιτό στον αναγνώστη.

Σχολιασμός

Η παράγραφος αναπτύσσεται με **αναλογία**.

Διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις: **μοιάζουν..., Έτσι και οι στίχοι**.

Στη θεματική περίοδο παραλληλίζονται οι στίχοι ενός δημοτικού τραγουδιού με τις πέτρες ενός αρχαίου ισοδομικού τοίχου.

Στα σχόλια παρουσιάζεται η βασική τους αναλογία (αυτοτέλεια των στίχων του δημοτικού τραγουδιού και των λιθόπλινθων ενός αρχαίου τοίχου).

Πρόθεση του συγγραφέα είναι να βοηθήσει τον αναγνώστη να κατανοήσει ένα βασικό γνώρισμα των στίχων του δημοτικού τραγουδιού, την αυτοτέλειά τους, παραλληλίζοντάς την με τους αυτοτελείς λιθόπλινθους ενός αρχαίου τοίχου.

Τι είναι

Στη θεματική περίοδο ορίζεται η **οριστέα έννοια**: δίνεται το **γένος** (το πλησιέστερο σύνολο στο οποίο ανήκει) και η **ειδοποιός διαφορά** (αυτό που τη διακρίνει από τα άλλα μέρη/είδη του συνόλου).

Στα σχόλια ο ορισμός διασαφηνίζεται με επαρκείς λεπτομέρειες.

Συχνά χρησιμοποιούνται διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις: **ορίζεται, προσδιορίζεται, είναι, δηλαδή, με τον όρο ... εννοούμε, κ.ά.**

Παράδειγμα

Ως φανατισμό εννοούμε την τυφλή υπακοή σε μιαν ιδέα, την οποία υπηρετούμε με πεισματικό ζήλο, ως το σημείο να ασκούμε βία για να υποχρεώσουμε άλλους να την ακολουθούν και να τιμωρούμε όποιον δεν είναι διατεθειμένος να την ενστερνιστεί. Χαρακτηριστικό μιας φανατικής στάσης και νοοτροπίας είναι η μισαλλοδοξία για τις ιδέες των άλλων και ένα πνεύμα μανιώδους προσηλυτισμού που δεν αποφεύγει τα βίαια ή και απάνθρωπα μέσα. Ο φανατισμός συνδέεται δηλαδή με το δογματισμό, με την πίστη σε μιαν αλήθεια ή σε ένα σύστημα αληθειών, που από τη στιγμή που θα τις αποδεχθούμε, δεν πρέπει πλέον να τίθενται υπό αμφισβήτηση.

[Norberto Bobbio, *Il Dizionario di Politica*]

Λειτουργία / Πρόθεση συγγραφέα

Ο συγγραφέας (ενδεχομένως) επιδιώκει να:

- Προσδιορίσει το ακριβές περιεχόμενο μιας έννοιας / ενός όρου.
- Αποτρέψει τη σύγχυσή της με άλλες παρεμφερείς έννοιες.
- Αναδείξει το διαφορετικό περιεχόμενο που αποκτά μια έννοια στον χρόνο.
- Χρησιμοποιήσει τον ορισμό ως αφετηρία γενικότερων προβληματισμών ή συσχετίσεων του με άλλες έννοιες.

Σχολιασμός

Η παράγραφος αναπτύσσεται με **ορισμό**.

Διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις: **εννοούμε..., δηλαδή.**

Στη θεματική περίοδο παρουσιάζεται ο ορισμός:
Οριστέα έννοια: Φανατισμός.

Γένος: «Τυφλή υπακοή σε μιαν ιδέα».

Ειδοποιός διαφορά: Υπεράσπιστης ιδέας με πεισματικό ζήλο και άσκηση βίας για την επιβολή της.

Στα σχόλια παρατίθενται επεξηγήσεις / διασαφήσεις της έννοιας («Χαρακτηριστικό μιας φανατικής στάσης...», «Ο φανατικός συνδέεται δηλαδή...»).

Πρόθεση του συγγραφέα είναι να οριοθετήσει με ακρίβεια τον όρο «φανατισμός» και να διασαφηνίσει στα σχόλια την ειδοποιό διαφορά της αναδεικνύοντας και τη σχέση της με άλλους όρους, τη μισαλλοδοξία και τον δογματισμό.

Τι είναι

Χρησιμοποιούνται περισσότερες της μίας μεθόδου σε διαφορετικά χωρία της παραγράφου.

Παράδειγμα

Ας δεχθούμε ακόμη ότι η τεχνολογία **ορίζεται** ως το σύνολο των μεθόδων τις οποίες οι άνθρωποι χρησιμοποιούν για να πετύχουν τους σκοπούς τους και να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Το μαχαίρι, με το οποίο κόβουμε το ψωμί, το τηλέφωνο, με το οποίο επικοινωνούμε εξ αποστάσεως, το ηλεκτρικό φως, με το οποίο φωτίζουμε το θέατρο, το πιεστήριο, με το οποίο τυπώνουμε τα βιβλία, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, με τον οποίο κάνουμε αριθμητικές πράξεις και το όπλο, με το οποίο σκοτώνουμε, είναι **παραδείγματα** των στοιχείων της τεχνολογίας.

[Θ. Λιανός, «Πολιτισμός και Τεχνολογία»,
από τον ημερήσιο Τύπο]

Λειτουργία / Πρόθεση συγγραφέα

Με κριτήριο τους τρόπους ανάπτυξης που χρησιμοποιεί.

Σχολιασμός

Η παράγραφος αναπτύσσεται με:

α. Ορισμό.

Οριστέα έννοια: Τεχνολογία.

Γένος: Σύνολο μεθόδων που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι.

Ειδοποιός διαφορά: «για να πετύχουν τους σκοπούς και να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους».

β. **Παραδείγματα:** «Το μαχαίρι..., το τηλέφωνο..., τη ηλεκτρικό φως..., το πιεστήριο..., ο ηλεκτρονικός υπολογιστής..., το όπλο είναι παραδείγματα...».

Πρόθεση του συγγραφέα στη συγκεκριμένη παράγραφο είναι να οριοθετήσει την έννοια «πολιτισμός» και, αναφέροντας ενδεικτικά παραδείγματα, να καταστήσει πιο ευκρινές και κατανοητό στον αναγνώστη το γενικό περιεχόμενο του ορισμού που δίνει.